

Nelleke Bakker

Van der Veer, R. (2011). *Opvoeden door beginners. De zin en onzin van opvoedingsadvies*. Amsterdam: Balans. ISBN 978-94-600-3326-1, 286 blz., € 17,50.

URN:NBN:NL:UI:10-1-100813

Met *Opvoeden door beginners* wil de Leidse hoogleraar in de geschiedenis van de pedagogiek, René van der Veer, zijn lezers via relativeering van hedendaagse wijsheden geruststellen. Die lezers zoekt hij in brede kring: van 'nieuwbakken en onzekere' ouders, via opa's en oma's en medewerkers van consultatiebureaus tot 'ervaren' pedagogen en ontwikkelingspsychologen. Anders dan de titel suggereert gaat het boek alleen over adviezen inzake de verzorging van zuigelingen. De herinnering aan de eigen onzekerheid als beginnend vader vormde het beginpunt van een zoektocht naar wat nu eigenlijk met zekerheid hierover valt te zeggen. Daartoe vergelijkt hij moderne met 'oudere' adviezen en Westerse met niet-Westerse praktijken en gaat na welke daarvan worden ondersteund door empirisch wetenschappelijk onderzoek. Die laatste exercitie moet zin en onzin in het opvoedingsadvies scheiden. Omdat nog lang

niet alle aspecten van het vroege ouderschap in betrouwbaar onderzoek onder de loep zijn genomen en adviezen vaak alleen op gezond verstand en eigen ervaring zijn gebaseerd, zijn stellige uitspraken volgens Van der Veer sowieso uit den boze. Afgezien van duidingen van enkele 'tradities' gaat hij niet verder terug in de tijd dan zo'n honderd jaar, toen sommige adviseurs zich voor het eerst op wetenschappelijke inzichten zeiden te baseren. Van het lezen van die oude adviezen en van onderzoeksverslagen over babyverzorging in andere culturen, ging voor hem een 'aangenaam relativiserende werking' uit. Die ervaring wil hij delen. Met zijn uitspraak dat alle jonge ouders beginners zijn omdat elk kind anders is, lijkt hij de onzekere medemens moed te willen inspreken.

In een vlotte stijl bespreekt het boek achtereenvolgens oude adviezen, omstreden kwesties, de opvattingen van gezaghebbende adviseurs en de al dan niet bereikte wetenschappelijke consensus op het vlak van zindelijkheid, slapen, voeding en huilen. Vooraf gaat een hoofdstuk waarin de auteur zijn uitgangspunten toelicht. Op het eind vat hij de les in betrekkelijkheid nog eens samen. Startpunt zijn de vragen: is er een enig juiste, 'wellicht wetenschappelijk verantwoorde' wijze van verzorging en opvoeding van jonge kinderen of kan iedere

ouder een benadering kiezen die bij hem of haar past en kun je op dit terrein eigenlijk spreken van vooruitgang? Tegen de gewekte verwachting in, worden beide vragen feitelijk positief beantwoord. Wanneer de moderne, empirische wetenschap via *randomized clinical trial* (RCT) eenduidig heeft aangetoond dat een bepaalde methode beter is voor de baby, dan is de kous daarmee af. Jammer genoeg is er nog te weinig van dergelijk onderzoek gedaan, een probleem dat deels wordt ingegeven doordat men met zuigelingen nu eenmaal niet ongestraft kan experimenteren, terwijl dubbel blind onderzoek al helemaal onhaalbaar is. Dat houdt de vooruitgang tegen. ‘Evidence-based’ onderzoek naar alledaagse opvoeding is dus moeilijker dan naar, bijvoorbeeld, de werkzaamheid van medicijnen, zo lezen we in de inleidende schets over ‘Feiten en meningen’. Daar worden ook twee theorieën die veel invloed hebben gehad in de twintigste eeuw, het behaviorisme (Watson) en de psychoanalyse (Freud, die dokter Spock inspireerde), weggezet als bron van ‘ongefundeerde meningen’. Voor de leek zet de schrijver niettemin geduldig uiteen wat deze niet RCT-bestendige ‘onzin’ inhield.

Zindelijk worden alle kinderen wel ooit. De vraag was en is op welke leeftijd ouders zich moe(s)ten gaan inspannen om dat te bewerkstelligen en hoe dat dan moe(s)t gebeuren. In de loop van de eeuw – in zevenmijslaarzen passeren we bekende auteurs als Holt (ca. 1910), Watson (ca. 1930), Spock (ca. 1950) en Leach (ca. 1980) – blijkt het moment waarop ouders geacht worden hun kind op het potje te zetten flink naar achteren te zijn geschoven, van de tweede maand naar op zijn vroegst achttien maanden, omdat het kind er dan pas ‘rijp’ voor is en beseft waar die sessie toe dient. Ook de methode evolueerde, van strikte dressuur naar vriendelijk en geduldig proberen. Vervolgens worden drie moderne methoden op hun merites besproken: de kindgerichte of volgende benadering van Brazelton, de op de leertheorie gestoelde drilmethode van Azrin en Foxx en de communicatiemethode van het Digovolk in Kenia. De overgrote meerderheid van het onderzoek naar de eerste twee methoden blijkt de wetenschappelijke toets van betrouwbaarheid niet te kunnen doorstaan, terwijl de derde wel is beschreven maar niet getest. De lezer mag het dus zelf uitzoeken, iets wat ouders natuurlijk altijd al hebben gedaan.

Het hoofdstuk over slapen circuleert rond de vraag naar de wenselijkheid van bij de ouders in bed of in de eigen wieg slapen en het risico van wiegendood. Daar lezen we dat Westerse baby’s volgens ‘de meeste historici’ pas in de negentiende eeuw naar een eigen bedje zijn verwezen, onder meer omdat ze in de ouderlijke sponde massaal en deels met opzet het leven lieten. Twintigste-eeuwse adviseurs hebben dan ook massaal gewaarschuwd tegen het samen slapen. Het solitair slapen riep dan weer het probleem op van de zelfbevrediging, waarbij Freud de zwarte piet van het problematiseren krijgt toegespeeld. Maar ook Watson zette aan tot ongefundeerde angst voor auto-erotisch babygedrag zoals duimzuigen. Spock maakte het allemaal nog erger door het getuige zijn van seksueel verkeer van de ouders als bron van psychiatrische stoornissen aan te wijzen, een standpunt waarop de populaire raadgever in latere drukken van

zijn succesboek *Baby en kleuterverzorging* maar aarzelend terug is gekomen. Wel is intussen de wiegendood de babykamer ingeslopen. Die wordt zo genoemd omdat het om onverklaarbare sterfgevallen gaat. Die komen minder voor bij volken waar de baby altijd gezellig bij de ouders is blijven slapen, zoals de Maya's. Het samen slapen zou volgens Van der Veer ook kunnen helpen als baby's niet willen inslapen, een probleem dat verder het beste wordt aangepakt volgens een 'traditioneel' advies: rust, regelmaat en vaste rituelen.

Het hoofdstuk over voeding vangt aan met een verhandeling over de min en een schets van de tot omstreeks 1900 massale zuigelingensterfte, met horribele maar niet representatieve voorbeelden van vondelingenhuizen waar vrijwel geen kind overleefde omdat ze te vroeg met de papelepel werden geconfronteerd. Ook maken we kennis met Grietje van der Veer die midden negentiende eeuw acht van haar negen kinderen heel vroeg verloor, zonder dat haar nazaat erbij vertelt dat Grietje wel heel veel pech had omdat de gemiddelde zuigelingensterfte in Nederland toen een op vijf was. We leren ook wie de schuld waren van de overmatige sterfte: vrouwen die weigerden de borst te geven. Op grond van een vluchtige en zeer selectieve literatuurstudie meent Van der Veer te kunnen zeggen dat sociale motieven hierbij de medische overtroffen. Na 1900 was het de kunstmelkindindustrie, die de mogelijke gezondheidswinst van zuigelingen door de groei van de welvaart met haar product ongedaan maakte.

Extreem huilen is het thema dat wellicht het meest tot de moderne verbeelding spreekt en waar overbezorgdheid mogelijk een averechts effect genereert. Afrikaanse volken blijken het probleem veel minder te kennen. RIVM-richtlijnen dat een baby niet langer dan een half uur mag huilen, zijn volgens Van der Veer terecht door deskundigen tegengehouden. Empirisch bewijs dat langer huilen de baby schaadt ontbreekt. Ook is de objectieve huilduur moeilijk vast te stellen en ontbreekt ieder inzicht in het waarom van bovenmatig huilen. Geen van de gangbare verklaringen lijkt steekhoudend. Wellicht heeft iedere huilbaby haar eigen motief. Lof is er wel voor een van de 'traditionele' Afrikaanse methoden om het huilen te doen afnemen, het rondragen. Ofschoon nog onvoldoende onderzocht, zijn traditionele Europese, lang verguisde benaderingen als inbakeren en rust en regelmaat volgens Van der Veer toe aan een herwaardering. Proberen kan altijd.

Opvoeden door beginners is niet zonder humor geschreven en ook de illustraties doen het lezershumeur goed. Maar als proeve van wetenschappelijk onderzoek kan ik het niet aanbevelen. Daarvoor is de historische literatuur en documentatie veel te arbitrair bijeen gezocht. Het verleden wordt te vaak over een kam geschoren en degradeert daardoor tot een rariteitenkabinet, waarin toch verrassend veel verstandige adviezen zijn gegeven. Voetstoots neemt de schrijver aan dat veel gelezen boeken de gangbare praktijk zullen hebben bepaald. Af en toe fietst er een Nederlandse adviseur tussen de Amerikaanse toppers door, wat de suggestie oproept dat het hele Westen steeds op een lijn heeft gezeten. In werkelijkheid waren er grote verschillen, zoals het feit dat het behaviorisme hier weinig weerklank heeft gevonden. Dat zijn details voor Van der Veer, die

eigenlijk net als al die andere adviseurs ouders wil vertellen wat ze moeten doen en laten, met dien verstande dat zijn criterium niet een bepaalde theorie is maar het modernste orakel: RCT. Wat die test niet doorstaat, is niet waar. Men kan hier cynisch van worden en zeggen dat het veldonderzoek naar niet-Westerse gewoonten die de auteur bevallen vanuit dat perspectief wel heel gemakkelijk door de mazen van de betrouwbaarheid glipt. Een historische vergelijking past al helemaal niet in het psychologisch laboratorium. We kunnen beter blij zijn met een luchthartig boek, maar mijn kleinkinderen stel ik niet beschikbaar voor onderzoek in het Leidse laboratorium.